

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้ง
ของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

A comprehensive approach to enhancing quality of life within the context
of the local economy Concept of the Wang Saphung District, Loei Province
Pha Noi Subdistrict Community Organization Council

วิษณุ มะลิตัน¹ พรหมพงษ์ มหพรพงษ์² เกรียงศักดิ์ สร้อยสุวรรณ³

E-mail: wich.mal@lru.ac.th

โทรศัพท์: 08-1058-9117

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เครื่องมือคือ ประเด็นสนทนากลุ่มและค้นหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และประชุมเสนอความพึงพอใจในการทำงาน มีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำการพัฒนา เป็นผู้นำชุมชนหรือกรรมการชุมชนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 19 คน ใช้วิธีการวิจัยคือการจัดเวทีสนทนากลุ่ม 2) ประธานกลุ่มอาชีพในชุมชน ทั้งสิ้น 38 คน จาก 19 ชุมชนๆ ละ 2 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง 3) กลุ่มภาคีร่วมบูรณาการ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท จำนวน 15 คน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผาน้อย 1 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลผาน้อย 1 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลผาน้อย 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านผาน้อย 1 คน เกษตรตำบลผาน้อย 1 คน ผู้ปฏิบัติงานในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัย (U2T) จำนวน 6 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาประกอบผลการประเมินความพึงพอใจ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ต้องใช้กระบวนการ 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการสร้างความตระหนักและกระตุ้นความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2 ขั้นเตรียมการ ขั้นตอนที่ 3 ขั้นปฏิบัติการ และขั้นตอนที่ 4 ขั้นประเมินผลการดำเนินงาน และผลการประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาพบว่ามีความพึงพอใจในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต, การบูรณาการ, กระบวนการมีส่วนร่วม, ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้ง

Abstract

The goal of this study is to examine the integrated approach to quality of life development used by the community organization council of the Pha Noi Subdistrict, Wang Saphung District, Loei Province. Participatory methods and qualitative research should be used The meeting gives participants job satisfaction while acting as the instrument for: (1) A group debate and the search for methods to boost the local economy. Three groups make up the target group: (2) A group of 38 professional group presidents from 19 communities, (3) a group of development leaders, community leaders, or a community committee using the research method of group discussion facilitation, two people using unstructured interviewing techniques, and integrated parties were the other groups. Together with the Pha Noi president, Events that have integration. One farmer from the Pha Noi subdistrict, one director from the Pha Noi Subdistrict Health Promotion Hospital, one permanent secretary from the Pha Noi Subdistrict Administration Organization, and six practitioners from the one subdistrict, one university (U2T) project make up the group of 15 undergraduate and graduate students from Loei Rajabhat University. The

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพัฒนาศักยภาพ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² ดร. สาขาวิชาพัฒนาศักยภาพ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

³ ดร. สาขาวิชาพัฒนาศักยภาพ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยาเขตพิจิตร

study found that there are four actions that must be taken to raise the standard of living for local economic groups: Step 1: Raising awareness and arousing interest among the target audience. Step 2: Initial configuration Step 3: Operational Stage and Step 4: Performance Evaluation and Satisfaction Assessment of Participation in Group Development Activities both revealed high levels of satisfaction making organic fertilizer, and ready-to-grow soil. The three groups' studies revealed a lack of continuity between them since they were unable to discover a point of integration, but the benefits of community economic development would enable them to establish additional prices and patterns as required.

Keywords: participative processes, integration, community-based economic thinking, and improvement of quality of life

ความเป็นมาของการวิจัย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2565:12) กล่าวถึงความคาดหวังที่จะพัฒนาให้มีเวทีออกแบบงานพัฒนาของกลุ่มเปราะบางและประชาชนในพื้นที่ร่วมกันจัดทำแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและตำบลอย่างมีส่วนร่วมผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ที่เป็นหน่วยงานหนึ่งภายใต้การกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกำหนดให้มีกิจกรรมสนับสนุนงานพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการสวัสดิการชุมชนที่มีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย และสภาองค์กรชุมชนชนตำบลที่ تابบพาทเป็นกลไกสำคัญในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีต่างๆ ในพื้นที่เข้ามาสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น และเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการบูรณาการเคลื่อนงานกับศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบล และการดำเนินงานขับเคลื่อนให้ขบวนองค์กรชุมชนในพื้นที่ระดับตำบลเป็นหลักรับผิดชอบดำเนินการ ใช้กระบวนการทำงานของศูนย์ฯ ปฏิบัติตามบทบาทด้านการพัฒนาคนสร้างเครือข่ายประชาชนภายใต้สภาองค์กรชุมชนตำบล เชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกันแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และควรกำหนดเกณฑ์ชีวิตในแต่ละระดับให้ชัดเจน ต้องไม่เพิ่มภาระงานให้กับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ แต่ให้เป็นการทำงานเชื่อมโยงกับงานหลักและเชื่อมโยงกับกลไกคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาในพื้นที่อย่างยั่งยืน เพิ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานเพื่อชุมชนและสังคมให้มากขึ้น บูรณาการการทำงานกับหน่วยอื่นๆ การวิเคราะห์ถึงข้อจำกัดในการดำเนินงาน กำหนดบทบาทการพัฒนาของชุมชน

การบูรณาการการทำงานร่วมทุกส่วนงานในการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่อยู่อาศัยและคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีให้มีแนวทางการบูรณาการงานร่วมกันกับพื้นที่ และกลไกที่เกี่ยวข้อง ใช้ข้อมูล TPMAP เป็นเครื่องมือนำไปสู่การแก้ไขปัญหาชุมชนตามแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ได้ดำเนินการร่วมกัน มีการบูรณาการการทำงานในพื้นที่เพื่อให้มีการจัดการข้อมูลร่วม รวมถึงใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาให้มีข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อผลักดันให้มีกฎหมายหรือนโยบายที่เอื้อต่อการดำเนินงาน และเกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้แทนหน่วยงาน มีโครงสร้างกลไกการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม เกิดแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มคนยากจน กลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มเปราะบางในพื้นที่เป้าหมาย การเชื่อมโยงผลักดันแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.จ.) เพื่อประกอบเป็นแผนพัฒนาจังหวัด การผลักดันแก้ไขปัญหามาของชุมชนในทุกระดับ การออกแบบและวางแผนการขับเคลื่อนร่วมกัน ผลักดันเป็นนโยบายการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มเปราะบางอย่างยั่งยืนต่อไป (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเลย , 2565 : 3)

เศรษฐกิจชุมชนถือได้ว่าเป็นแนวคิด แนวทาง หรือรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ในปัจจุบันถือว่าได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในด้านการเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตทั้งด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจฐานราก โดยเริ่มจากการที่เศรษฐกิจชุมชนได้อยู่ในกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนับตั้งแต่ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจในปี 2540 ประกอบกับพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ได้พระราชทานพระราชดำริในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ที่ได้เน้นคน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย เพื่อบูรณาการการพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน และที่สำคัญรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ก็ได้บัญญัติให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายพื้นฐาน

ของรัฐบาลในด้านเศรษฐกิจนับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2562 ซึ่งกำหนดให้เศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นแนวคิดด้านเศรษฐกิจที่มีนัยทางหลักการและแนวคิดที่มีความสอดคล้องกัน กล่าวคือเศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับชุมชนโดยให้ชุมชนเป็นตัวตั้งของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่การผลิต การบริโภค และการจำหน่าย คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ จากการใช้ทุนของชุมชน และจากศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิด ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยึดหลักการการผลิตและการบริโภคบนความพอประมาณ มีเหตุผล มีความสมดุล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีเป็นพื้นฐานการพัฒนาทุกเรื่อง รวมทั้งเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจทั้งสองนี้ถือว่าเป็นแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนได้

สภาองค์กรชุมชนตำบล จังหวัดเลย. (2565:15-17) กล่าวว่าในรอบหลายปีที่ผ่านมาได้ให้การสนับสนุนให้กลุ่มองค์กรเศรษฐกิจและทุนชุมชน ได้มีการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC : Community Business Model Canvas) ด้วยการส่งเสริมความเข้มแข็ง “ขีดความสามารถขององค์กรชุมชนในการทำธุรกิจ” (Capacity building) ด้วยกระบวนการให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศักยภาพ วิเคราะห์ทุนภายในชุมชนของตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ “ปรับเปลี่ยนวิธีคิด” (Mind set) จากการทำธุรกิจชุมชนที่ใช้ “เงินเป็นตัวตั้ง” มาเป็นการใช้ “ทุนที่ปัจจัยทางการผลิต” ที่ประกอบด้วย ธรรมชาติ ทุนที่เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น และหนึ่งสมองสองมือ มาเป็นตัวตั้ง และพัฒนา “ทักษะความสามารถ” (Skill set) ในการจัดทำธุรกิจชุมชนจาก “มวยวัด” มาเป็น “มืออาชีพ” และให้องค์กรชุมชนเกิดความมั่นใจว่า “องค์กรชุมชนสามารถจัดการธุรกิจได้ด้วยตนเอง” เป็นธุรกิจเพื่อชุมชน เกิดการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็น “เครือข่าย” (Network) การเรียนรู้ ที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ในพื้นที่ที่หลากหลาย ทั้งผู้คน ชุมชน วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนภายใต้คุณลักษณะ 8 ประการ ของชุมชนท้องถิ่นที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ประกอบด้วย 1) มีกระบวนการสำรวจข้อมูล และวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจของพื้นที่/ตำบล 2) มีการตั้งเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน และตัวชี้วัดความสำเร็จ 3) มีการจัดกลไกรับผิดชอบการทำงาน เช่น สภาองค์กรชุมชน องค์กรการเงิน กองทุน และกลุ่มต่างๆ 4) มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง 5) มีการดำเนินการตามแผน เชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ 6) มีเวทีเรียนรู้ สรุบทบทเรียน และจัดการความรู้/ถอดความรู้จากการทำงาน 7) มีผลการเปลี่ยนแปลงจากการทำงานตามแผนอย่างเป็นรูปธรรม หรือเห็นผลได้อย่างชัดเจน และ 8) มีการยกระดับงาน ขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยตำบลผาน้อย แยกออกจากตำบลวังสะพุง เดิมมี 11 หมู่บ้าน ที่มาของชื่อผาน้อยนั้นตั้งชื่อตามผาน้อยซึ่งเป็นภูผาหินสามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด มีความสวยงาม ปัจจุบันเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอวังสะพุง มีจำนวนหมู่บ้าน 19 หมู่บ้าน มีนายณรงค์ วงษา เป็นกำนันตำบลผาน้อย โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย ตั้งอยู่บ้านโคกมน หมู่ที่ 6 ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอวังสะพุง อยู่ห่างจากอำเภอวังสะพุงประมาณ 17 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดเลย ประมาณ 38 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 89.01 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 55,687.5 ไร่ จากรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย ประจำปี 2565 พบว่าชุมชนมีปัญหา 1) ปัญหาความยากจนของประชาชนกลุ่มเปราะบาง คุณภาพชีวิตต่ำทั้งด้านที่อยู่อาศัย ด้านรายได้ ด้านสุขภาพ และด้านสังคม 2) ปัญหาการผลิตจากอาชีพหลักและอาชีพรอง ตกต่ำ ตลาดรองรับมีน้อย ช่องทางจัดจำหน่ายมีจำกัด และ 3) การดำรงชีวิตยังต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกเป็นหลัก ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ดังนั้นหากมีการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย จะก่อให้เกิดความคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่เป็นการเก็บรวบรวมหรือแสวงหาข้อเท็จจริงโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้

ได้มาซึ่งข้อสรุปที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาทางสังคมทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้ง ของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย โดยการใช้วิธีสรุปข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้วิจัย กับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพจะตั้งอยู่บนปรัชญาที่ใช้เหตุผลเชิงอุปนัย เน้นการศึกษาแบบเจาะลึกและแคบ แต่มองจากหลายมิติและพิจารณาภาพรวมเมื่อรวมกับกระบวนการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนแล้วจะก่อให้เกิดผลดีในรูปแบบของความเป็นจริงในขณะดำเนินงานควบคู่กันไปด้วย

2. กลุ่มเป้าหมาย

2.1 กลุ่มผู้นำการพัฒนา

การวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายด้านการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นผู้นำชุมชนหรือกรรมการ ชุมชนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 19 คน ร่วมการจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อสร้างกระบวนการระดมสมองที่จะร่วมกันหาวิธีการที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ด้านการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพราะต้องการให้ผู้รับการสัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ มีกลุ่มเป้าหมายคือประธานกลุ่มอาชีพในชุมชน ทั้งสิ้น 38 คน จาก 19 ชุมชนๆ ละ 2 คน คือ หมู่ที่ 1 บ้านผาน้อย หมู่ที่ 2 บ้านกุดแก หมู่ที่ 3 บ้านโนนวังแท่น หมู่ที่ 4 บ้านวังแท่น หมู่ที่ 5 บ้านหนองขาม หมู่ที่ 6 บ้านโคกมน หมู่ที่ 7 บ้านโคกแฝก หมู่ที่ 8 บ้านโนนกกจาน หมู่ที่ 9 บ้านโนนปากเลย หมู่ที่ 10 บ้านลุ่ม หมู่ที่ 11 บ้านโนนกกหาด หมู่ที่ 12 บ้านศรีสงคราม หมู่ที่ 13 บ้านกลาง หมู่ที่ 14 บ้านปทุมวัน หมู่ที่ 15 บ้านศรีสุวรรณ หมู่ที่ 16 บ้านกกเต็น หมู่ที่ 17 บ้านเมตตา หมู่ที่ 18 บ้านโนนงาม และหมู่ที่ 19 บ้านวังใหม่

ด้านการประเมินความพึงพอใจ ใช้กลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งหมดทั้งการประชุมกลุ่ม หลังเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

2.2 กลุ่มภาคีร่วมพัฒนา

1) เวทีสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) กลุ่มเป้าหมายนักศึกษา คือ (1) นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่เรียนในสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน เข้าร่วมดำเนินการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน (2) นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม เป็นผู้สร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย เป็นผู้ร่วมประสานงาน ร่วมดำเนินงานและร่วมประเมินผล จำนวน 5 คน

2) การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพราะต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผาน้อย 1 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลผาน้อย 1 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลผาน้อย 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านผาน้อย 1 คน เกษตรตำบลผาน้อย 1 คน ผู้ปฏิบัติงานในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งมหาวิทยาลัย (U2T) จำนวน 6 คน

3) ด้านการประเมิน ใช้กลุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมกระบวนการทั้งหมดและกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ร่วมประชุมเพื่อร่วมกันประเมินหลังเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือคือประเด็นการสนทนากลุ่ม ประกอบไปด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แต่กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้ค้นหาคำตอบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

แบบประเมินความพึงพอใจใช้แบบประเมินจำนวน 5 ตัวเลือก คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด แล้วแปลผลที่ได้จากแบบประเมินแล้ววิเคราะห์ผลที่ได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในระยะนี้ใช้เวลา 14 เดือน คือเดือนตุลาคม 2564 ถึง พฤศจิกายน 2565 มีขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลดังนี้

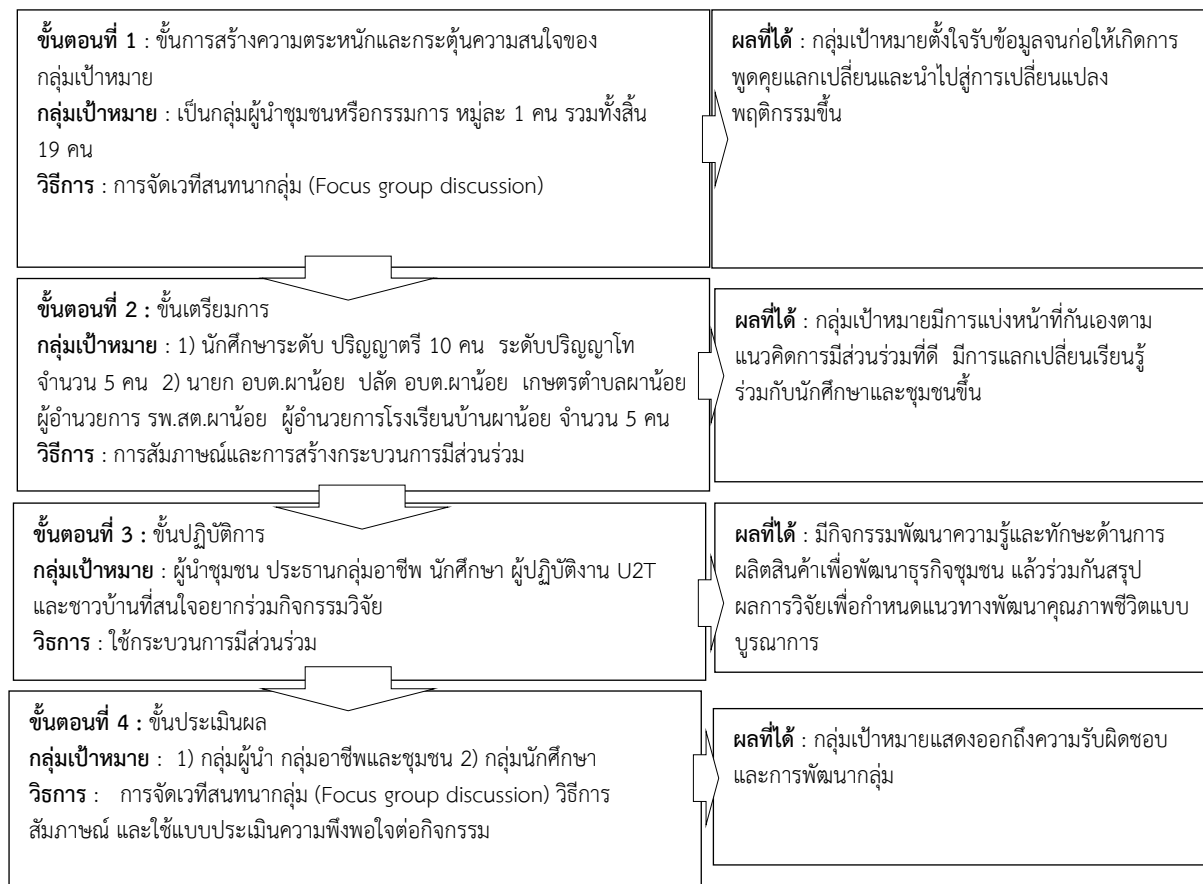
- 1) ระยะที่ 1 (เดือนตุลาคม) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- 2) ระยะที่ 2 (เดือนพฤศจิกายน) ส่งแบบประเมินให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบว่ามีความเหมาะสมกับการวิจัยเพื่อที่จะค้นหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- 3) ระยะที่ 3 (ธันวาคม – มิถุนายน) เมื่อได้แบบประเมินที่เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลการวิจัยด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดำเนินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- 4) ระยะที่ 4 (กรกฎาคม – พฤศจิกายน) รวบรวมผลการดำเนินงาน จัดทำเวที สร้างกระบวนการคืนข้อมูลให้กับชุมชนและนำเสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยกระบวนการในการตีความเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหา เมื่อได้อ่านเนื้อความที่เป็นข้อมูลจากทุกแหล่งข้อมูลอย่างละเอียดและถี่ถ้วนจนตกผลึก (Internal validity) แล้วใช้การวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจเพื่อประเมินกระบวนการกลุ่มและการจัดดำเนินงานวิจัยประกอบการตัดสินใจอธิบายปรากฏการณ์

กรอบแนวคิดการดำเนินงาน

งานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบ PAR การใช้กรอบแนวคิดจึงอาศัยแนวทางการดำเนินงานควบคู่กับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดในแต่ละกิจกรรมโดยในการวิจัยครั้งนี้มีการดำเนินการดำเนินงานวิจัยดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวของสภาองค์กรชุมชน ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า

1. **ขั้นตอนที่ 1** ขั้นการสร้างความตระหนักและกระตุ้นความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการชี้แจงวัตถุประสงค์ และเป้าประสงค์การวิจัย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษาที่เข้าร่วมทั้งระดับปริญญาตรีและโทกับชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดดำเนินการ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายนั้นจะต้องให้ข้อมูลที่เป็นจริงในทุกกระบวนการ ผลการดำเนินการขั้นตอนนี้พบว่าทั้งนักศึกษาและชุมชนมีความกระตือรือร้น ให้ความสนใจและแลกเปลี่ยนซักถามกันมากขึ้น และร่วมกันกำหนดที่ปรึกษาใน 3 กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน คือ 1) กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากลุ่ม 2) กิจกรรมจัดทำปุ๋ยหมักชีวภาพและดินพร้อมปลูก กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากลุ่ม และ 3) กิจกรรมข้าวอินทรีย์ กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 19 ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากลุ่ม จากการสนทนากลุ่มพบว่ามีความต้องการใช้หลักการพัฒนาชุมชน 2 อย่างคือ 1) จะใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy) โดยมีความเห็นร่วมกันว่าการพัฒนาชุมชนจะต้องนำการทำงานในรูปของระบอบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเอง รู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority) และ 2) ชุมชนต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-reliance) เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองให้มาก ทั้งทางกว้างและเข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การพัฒนาจึงมีโอกาที่จะประสบผลสำเร็จสูง ดังภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 การสร้างความตระหนักและกระตุ้นความสนใจของกลุ่มเป้าหมายร่วมกัน

2. **ขั้นตอนที่ 2** ขั้นเตรียมการ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยและนักศึกษาเข้าไปสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนด้วยการร่วมเรียนรู้ภูมิปัญญาและใช้หลักการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชน พบว่าคือ 1) กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ จะมีการแบ่งพื้นที่ปลูกออกเป็น 3 แปลงใหญ่เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารและการจัดการ ซึ่งกิจกรรมนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จำนวน 100,000 บาท 2) กิจกรรมจัดทำปุ๋ยหมักชีวภาพและดินพร้อมปลูก จะมีการประสานขอกากน้ำตาลจากโรงงานน้ำตาล ซึ่งกิจกรรมนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจาก โครงการ U2T มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย และมีการอนุมัติแผนของ อบต.ผาน้อยไว้สำหรับต่อเนื่องในปีต่อไป และ 3) กิจกรรมข้าวอินทรีย์ เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากอำเภอให้มีกิจกรรมเอแรงและยังได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จำนวน 80,000 บาท และจากการสัมภาษณ์ความสำเร็จของขั้นเตรียมการ คือ 1) ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader) ทั้งนี้เพราะผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ครูในหมู่บ้านหรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้นำการพัฒนา เช่น ภูมิปัญญาชุมชน คนเฒ่าคนแก่ จ้ำ พระสงฆ์ เป็นต้น 2) ทำงานโดยใช้หลักประสานงาน (Co-ordination) ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน มหาวิทยาลัย หรือองค์กรอื่นใดอยู่ในชุมชนย่อมมีภาระหน้าที่ต้องเกี่ยวข้องกัน การดึงเอากำลังของกลุ่มอื่นมาใช้ในการพัฒนาจะมีโอกาสประสบความสำเร็จสูงกว่าการทำคนเดียว ซึ่งในขั้นนี้กลุ่มมีการประสานผู้มีความรู้มาช่วยสอนเทคนิคการควบคุมการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน ได้แก่ นายอำนาจ โยธี กำนันตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอวังสะพุง มาเป็นวิทยากร มีการเชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัดเลย มาสอนการผลิต การแปรรูปสินค้ามาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ ให้กับกลุ่ม และจากการสนทนากลุ่มพบว่ามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ร่วมกันกับชุมชน จนทำให้เห็นลักษณะความเป็นผู้นำและบทบาทของความเป็นนักพัฒนาที่ได้รับการหล่อหลอม แม้ว่าจะบดคิดจะยังไม่รอบด้านแต่ถือได้ว่าการวิจัยนี้ได้พัฒนานักศึกษาและชุมชนขึ้นอีกระดับหนึ่ง ดังภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบที่ 3 การเตรียมการของกลุ่มเป้าหมายร่วมกัน

3. ขั้นตอนที่ 3 ขั้นปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำนักศึกษาเข้าไปร่วมกับชุมชนจัดทำโครงการโดยใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนในกระบวนการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าในการสนทนากลุ่มนั้นทุกกลุ่มเป้าหมายพยายามยึดแนวทางการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านการพัฒนาชุมชน ภายใต้การทำกิจกรรมของกลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม และในกระบวนการดำเนินงานที่จะก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ

หลังจากที่กลุ่มนี้ชุมชนและนักศึกษาร่วมกันสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนแล้วพบว่าชุมชนต้องการทำโครงการกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษหรือการปลูกผักแบบอินทรีย์ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีขนาดใหญ่ถึง 19 หมู่บ้าน และแต่ละหมู่บ้านล้วนแต่มีตลาดประจำหมู่บ้าน มีเงินหมุนเวียนจำนวนไม่น้อย มีร้านอาหารจำนวนมาก สามารถผลิตและส่งขายได้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้และการสร้างกลุ่มด้วยกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม นักศึกษาทั้งปริญญาตรีและปริญญาโทจึงร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะด้านการผลิตผักปลอดสารพิษ โดยจะทำในลักษณะปลูกผักแปลงใหญ่ แบ่งออกเป็น 3 พื้นที่คือ พื้นที่กลุ่มตอนเหนือ ประกอบด้วยผู้สนใจปลูกในหมู่ 1-6 พื้นที่กลุ่มตอนกลาง ประกอบด้วยผู้สนใจปลูกผักในหมู่ 7-12 และพื้นที่กลุ่มตอนล่าง ประกอบด้วยผู้สนใจปลูกผักปลอดสารพิษในหมู่ 13-19 โดยทาง อบต.ผาน้อยร่วมกับสำนักงานเกษตร มาเป็นวิทยากรให้ 2 วัน โดยก่อนเริ่มโครงการได้มีการชี้แจง ทำความเข้าใจถึงประโยชน์และการรวมกลุ่ม หลังจากนั้นจึงให้กลุ่มทั้ง 3 กลุ่มได้ทดลองปฏิบัติการทำปุ๋ยชีวภาพชุมชนตามที่ต้องการแล้วลงพื้นที่จัดการแปลงผักตามกิจกรรมที่ได้อบรม ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มชุมชนพบว่าส่วนมากเห็นว่าการมีนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มทำให้กลุ่มมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรม สนใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นเพราะอยากรู้ว่าจะมีอะไรใหม่ๆ เข้ามาพัฒนากลุ่มบ้าง และนักศึกษาที่เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและนำไปเป็นแนวทางการพัฒนากลุ่มอื่นต่อไปได้ ดังภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบที่ 4 การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ

กลุ่มที่ 2 คือ กิจกรรมจัดทำปุ๋ยหมักชีวภาพและดินพร้อมปลูก

กิจกรรมนี้เดิมเป็นโครงการ 9101 แต่เมื่อหมดงบประมาณกิจกรรมได้หยุดไป แต่อุปกรณ์หลักๆ ยังคงมีอยู่ หลังจากกลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้ในกระบวนการเตรียมชุมชนและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนแล้ว ผลการสนทนากลุ่มพบว่าชุมชนต้องการทำโครงการต่อยอดกิจกรรมทำปุ๋ยหมักชีวภาพและผลิตดินพร้อมปลูก ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีการทำการเกษตรเป็นหลัก มีกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ และมีผักที่ทุกบ้านต้องปลูก และทางโรงงานน้ำตาลเองยังสนับสนุนกิจกรรมชุมชนด้วยการให้กากน้ำตาลฟรีและนอกจากนั้นยังมีกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้ตั้งมาแล้วเพื่อเตรียมจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่ยังไม่สามารถจดทะเบียนได้เพราะยังขาดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายจึงมีมติให้เสร็จการวิจัยแล้วควรจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจ โดยก่อนเริ่มโครงการผู้วิจัยได้ชี้แจงทำความเข้าใจถึงประโยชน์และการทำงานเป็นทีม และได้เริ่มการทดลองผลิตสินค้าชุมชน ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายชุมชนพบว่าส่วนมากเห็นว่าการมีนักศึกษาเข้ามาทำกิจกรรมเป็นสิ่งที่ดีเพราะสามารถดึงเอาวัยรุ่นของหมู่บ้านและเด็กเข้ามาทำกิจกรรมได้ ส่วนนักศึกษาเองมีความเห็นว่าการเข้ามาทำงานกับชุมชนถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะเหมือนมีห้องปฏิบัติการแบบมีชีวิตที่สามารถสื่อสารจับต้องและเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ดังภาพประกอบที่ 5

ภาพประกอบที่ 5 การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพและดินพร้อมปลูก

กลุ่มที่ 3 คือ กิจกรรมปลูกข้าวอินทรีย์

กิจกรรมการปลูกข้าวอินทรีย์นั้นเป็นผลมาจากการที่สำนักงานอำเภอวังสะพุงได้จัดกิจกรรมเมื่อสามัคคีที่ตำบลผาน้อยอยู่บ่อยๆ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำให้เป็นกิจกรรมหลักของตำบล หลังจากที่ได้เข้าไปเตรียมชุมชนและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนแล้วพบว่าชุมชนต้องการทำกิจกรรมปลูกข้าวอินทรีย์ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีตลาดชุมชนเป็นทางผ่านเชื่อมอำเภอระหว่างอำเภอนาด่างและอำเภอวังสะพุง ทำให้มีความต้องการสินค้าประเภทอาหารที่เป็นของฝากได้ด้วย และที่สำคัญมีภูมิปัญญาที่ทำข้าวอินทรีย์ขายมานานแล้วคือลุงทองคำ และการเข้าไปร่วมเรียนรู้การทำข้าวอินทรีย์เป็นกิจกรรมที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างความรู้ด้วยกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม นักศึกษาจึงร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยร่วมกับสำนักสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม อบต.ผาน้อย มาร่วมอบรมนักศึกษาและสอนสมาชิกกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ 1 วัน โดยเริ่มตั้งแต่เตรียมเมล็ด เตรียมพื้นที่ เตรียมความรู้ทั้งหมด โดยก่อนเริ่มโครงการมีการชี้แจง ทำความเข้าใจถึงประโยชน์และการรวมกลุ่ม หลังจากนั้นจึงให้กลุ่มได้ทดลองปฏิบัติการเตรียมเมล็ดพันธุ์ และปุ๋ยหมักตามที่ต้องการ ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มที่เข้าร่วมพบว่าส่วนมากเห็นว่าการมีนักศึกษาเข้ามาทำกิจกรรมกับกลุ่มทำให้กลุ่มมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรม สนใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น แสดงให้เห็นว่ากระบวนการบูรณาการหน่วยงานที่มีฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาได้จริง ดังภาพประกอบที่ 6

ภาพประกอบที่ 6 การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์

4. ขั้นตอนที่ 4 ขั้นประเมินผลการดำเนินงาน

4.1 ขั้นประเมินผลด้วยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์

โดยในกระบวนการนี้ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มเป้าหมายสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันขณะดำเนินโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และนำมาพูดคุยในเวทีสนทนากลุ่มเพื่อช่วยกันวิเคราะห์หาสิ่งที่ได้รับการทำวิจัยครั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่มมีความเห็นร่วมกันว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการบนฐานคิดกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้น ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการตระหนักรู้ ตระหนักคิดร่วมกัน คนที่อยู่วงนอกเริ่มมีความสนใจและอยากเข้าร่วมในกระบวนการมากขึ้น แต่การทำกิจกรรมครั้งนี้ยังขาดความต่อเนื่อง ผลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า ส่วนมากเห็นว่าการเข้าร่วมทำให้ตนเองมีการแสดงออกถึงความรับผิดชอบและความกล้าเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าถาม มากขึ้น และมีการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี มีการร่วมคิดตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรม เริ่มวางแผนการทำงานโครงการต่างๆ การเข้าชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน การร่วมดำเนินกิจกรรมมีการเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มอย่างพร้อมเพรียง มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด มีปัญหาอะไรบ้างเพื่อนำไปสู่การแก้ไขต่อไป และร่วมกันรับผลประโยชน์เมื่อเสร็จสิ้น ทุกคนรู้สึกรักและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนแล้ว นักศึกษายังเข้าไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนอยู่ต่อได้อย่างเนื่องๆ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่ากระบวนการบูรณาการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นมีความเป็นไปได้ ดังภาพประกอบที่ 7

ภาพประกอบที่ 7 การประชุมเพื่อประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน

4.2 ขั้นประเมินผล

จากผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการ (นายก อบต. ปลัด อบต. เกษตรตำบล ผอ.รพ.สต. ผอ.รร.บ้านผาน้อย) พบว่าส่วนมากเห็นว่าการมีนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มทำให้กลุ่มมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรม สนใจและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นเพราะอยากรู้อะไรใหม่ๆ เข้ามาพัฒนากลุ่มบ้าง และนักศึกษาก็สามารถทำงานได้ง่ายขึ้น ทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการร่วมคิด ร่วมทำกับกลุ่มคนรุ่นใหม่จะทำให้คนในชุมชนอยากเข้าร่วมมากขึ้น กลุ่มผู้นำกลุ่มและผู้นำชุมชนมีความเห็นด้วยกับกระบวนการดังกล่าวนี้ ในส่วนของคณะกรรมการกลุ่มที่เข้าร่วมทำงานและสังเกตการวิจัย ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยและช่องทางการจัดจำหน่ายในระบบออนไลน์ที่หลากหลายมากขึ้น และนอกนี้ผู้วิจัยได้ให้นักศึกษาและชุมชนเป็นผู้ตอบแบบประเมินหลังเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินความพึงพอใจต่อแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พบว่า โดยภาพรวมความพึงพอใจต่อการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษากับชุมชนพบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$ $SD = 0.34$)

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน คือ 1) สร้างความตระหนักและกระตุ้นความสนใจ 2) การเตรียมการ 3) การปฏิบัติการ และ 4) การประเมินผล ทำให้กลุ่มองค์กรชุมชนเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมในขั้นตอนต่างๆ ตามหลัก 5 ร่วมคือ ร่วมวางแผน ร่วมคิดโครงการ ร่วมดำเนินโครงการ ร่วมประเมินผลโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์ในโครงการ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ ตระหนักคิดร่วมกัน คนที่อยู่วงนอกเริ่มมีความสนใจและอยากเข้าร่วมในกระบวนการมากขึ้น ส่วนมากเห็นว่าการเข้าร่วมทำให้ตนเองมีการแสดงออกถึงความรับผิดชอบและความกล้าเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าถาม มากขึ้น และมีการ

ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี มีการร่วมคิดตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรม เริ่มวางแผนการทำงานโครงการต่างๆ การเข้าชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ร่วมกับชุมชน การร่วมดำเนินกิจกรรมมีการเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มอย่างพร้อมเพรียง มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด มีปัญหาอะไรบ้างเพื่อนำไปสู่การแก้ไขต่อไป และร่วมกันรับผลประโยชน์เมื่อเสร็จงาน ทำให้ทุกคนรู้สึกรักและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การใช้การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนนี้จึงสอดคล้องกับงานของ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551 : 265) นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2550 : 16) เสรี พงศ์พิศ (2554 : 35-39) ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552 : 45-46) เฉลียว บุรีภักดีและคณะ (2545 : 5) ธีระภัทรา เอกผายชัยสวัสดิ์. (2553 : 8-9) และวัชรินทร์ สายสาระ (2551 : 23-27) ที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าต้องเกิดจากการ บูรณาการร่วมให้ครบในทุกส่วนงาน และทุกฝ่าย ทุกขั้นตอนเพื่อนำไปสู่การรับรู้และการรับผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทับทิม ยอยบุผา และคณะ (2559 : บทคัดย่อ) วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2553) และ สอริฐ มากบุญ (2552: บทคัดย่อ) ที่พบว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต่อเมื่อชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดกิจกรรมที่มาจากความร่วมมือ และชุมชนจะยั่งยืนได้เมื่อเกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนเป็นพื้นฐานที่กรมการพัฒนาชุมชนเรียกว่าการมีสัมมนาชีพ ผ่านการสรุปบทเรียนร่วมกันอย่างรอบด้าน รวมถึงงานวิจัยนี้ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่คือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่อาศัยพลังร่วมจากภายนอกคือพลังของนักศึกษา มาช่วยผลักดันหรือกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักและกลับมาคิดถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนเอง แทนการกระตุ้นกลุ่มในชุมชนให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งจะใช้เวลามากและได้ประโยชน์ตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พบว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการนั้นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วม คือ 1) **ขั้นตอนที่ 1** ขั้นการสร้างตระหนักและกระตุ้นความสนใจ เป็นการชี้แจงและอธิบายให้เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ควบคู่กันระหว่างนักศึกษาและชุมชนในรูปแบบจิตอาสา พบว่านักศึกษาและชุมชนเองต่างตั้งใจฟัง มีการแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ซักถามมากขึ้น 2) **ขั้นตอนที่ 2** ขั้นเตรียมการ เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับระหว่างนักศึกษาและชุมชนด้วยการร่วมเรียนรู้ ภูมิปัญญากับกลุ่มองค์กรชุมชนและใช้หลักการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการหนุนเสริมจิตอาสา พบว่าแต่ละกลุ่มได้เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ของแต่ละฝ่าย 3) **ขั้นตอนที่ 3** ขั้นปฏิบัติ นักศึกษาเข้าไปร่วมกับชุมชนจัดทำโครงการโดยใช้กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 4) **ขั้นตอนที่ 4** ขั้นประเมินผล เมื่อมีการเข้าไปสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเรียนรู้ และจิตอาสาในการทำงานร่วมกับองค์กรกลุ่มชุมชน เสร็จสิ้นแล้วจึงได้มีการประเมินผลการดำเนินการวิจัย พบว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยทั้งนักศึกษาและชุมชนมีการแสดงออกถึงความรับผิดชอบและความกล้าเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าถามมากขึ้น และมีการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนา

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พบว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการนั้นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน คือ 1) สร้างความตระหนักและกระตุ้นความสนใจ 2) การเตรียมการ 3) การปฏิบัติการ และ 4) การประเมินผล ดังนั้นหน่วยงานในระดับท้องที่ ท้องถิ่นควรบูรณาการการทำงานภายใต้การมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้านให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

วิธีการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการภายใต้ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวตั้งของสภาองค์กรชุมชนตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่จุดบกพร่องที่พบคือยังขาดการประเมินที่สามารถวัดผลกระทบทางสังคม ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยที่เน้นการประเมิน SIA/SROI

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2565). รายงานประจำปี 2565. เอกสารถ่ายสำเนา.
- เกียรติวัฒน์ วิษณุกาญจน์. (2553). ศึกษาสภาพปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาพลศึกษา สถาบันการพลศึกษา. วารสารวิชาการ สถาบันการพลศึกษา 3 (3), 71 – 85.
- คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2559). รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนากลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐระดับประเทศ. เอกสารถ่ายสำเนาเผยแพร่.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). การพัฒนาเด็กให้มีจิตสำนึกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร สังคม และประเทศชาติ. กรุงเทพฯ : อินโฟเพลส.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2543). ทรรศนะ แนวคิด แนวทางในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้. วารสารราชบัณฑิตยสถาน. 1 (1), 184 – 189.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2558). กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ฟังตนเองได้อย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ทับทิม ยอยบุผา และคณะ. (2559). รายงานการวิจัยเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพผู้ผลิตเส้นขนมจีนอบแห้งในเขตแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเลย. เลย : เอกสารถ่ายสำเนาเย็บเล่ม.
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). ชุมชนศึกษา (Community Study). กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). กถาพัฒนากร. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2560). แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา : จากความมั่งคั่งทางวัตถุสู่ความอยู่ดีมีสุขประชาชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (2552). กระบวนการ และเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พิสันต์ ประทานชวน. (2553). ชุมชนแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- มูลนิธิสัมมาชีพ. (2559). รายงานการประชุมวาระครบรอบ 7 ปี 13 กรกฎาคม 2559 มูลนิธิสัมมาชีพ. เอกสารถ่ายสำเนา.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2554). หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์.
- วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2554). ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2553). รายงานผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดผลการศึกษากับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งให้สังคมไทย. นนทบุรี : สุโขทัยธรรมาธิราช.
- สอรัฐ มาบุญ (2552). รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2565). รายงานผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคีพัฒนา เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบบูรณาการโดยพื้นที่เป็นตัวตั้ง ร่วมกับหน่วยงานกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. เอกสารถ่ายสำเนาเผยแพร่.